

І. Б. МАРЦІНКОВСЬКИЙ,
кандидат медичних наук, доцент
гуманітарного факультету Національного
університету кораблебудування імені
адмірала Макарова,
м. Миколаїв

ШЕВЧЕНКОВЕ ІМ'Я НА БОРТУ СУДЕН З ПРОПИСКОЮ У МИКОЛАЄВІ

Добре відомо, що біографія Т. Г. Шевченка пов'язана з Балтійським, Аральським і Каспійським морями, він бував на Дніпрі, Неві, Волзі та інших річках, у творчому спадку митця знаходимо терміни та арготизми моряків, а на картинах – зображення перших пароплавів на Дніпрі, вітрильників Аральської описової експедиції [4].

Назви цивільним суднам і військовим кораблям люди давали здавна. Проте вивчення цього процесу відбулося відносно недавно. Дослідження власних імен кораблів, суден, катерів тощо є сферою розділу лінгвістичної науки ономастики – карабоніміки (від грецького корабель та ім'я; раніше наутоніміка і кароніміка) [5, с. 212]. Водночас треба пам'ятати, що назви судноплавних засобів відображають в певній мірі історію народу, країни, характеризують світогляд нації.

Незважаючи на широкий спектр студій, пов'язаних з іменем Т. Г. Шевченка, вивчення перших судноплавних засобів з назвою українського поета-художника дотепер не робилося, що зумовлює актуальність нашої розвідки.

Натепер відомі декілька суден з іменем Т. Шевченка. До порту Вологда був прописаний пароплав «Т. Г. Шевченко» – його експлуатація тривала з часу побудови у 1901 році до початку 1980-х. Між портами Волги ще з 1914 року курсував приватний пасажирський пароплав «Шевченко». Пізніше у державній власності він працював аж до 1950-х. У Північно-Західному річковому пароплавстві СРСР на Північній Двіні упродовж 1959 – 1995 рр. ходив пароплав «Тарас Шевченко». У цьому ж пароплавстві був трипалубний теплохід «Т. Г. Шевченко», який плавав Північною Двіною з 1959 до 1995 рр. Вантажно-пасажирський пароплав «Тарас Шевченко» експлуатувався на Дніпрі упродовж 1952 – 1963 рр., а дизель-електрохід «Т. Г. Шевченко» – у 1980 – 1989 рр.

Пасажирський чотиріпалубний річковий круїзний теплохід «Тарас Шевченко» (1992 – 2010), класу «ріка – море», був прописаний до Дніпровського річкового пароплавства у порту Херсон. Теплохід здійснював рейси Дніпром і Чорним морем, ходив за маршрутом Київ – Миколаїв – Одеса – Севастополь та Київ – Севастополь – Одеса – Стамбул (Туреччина) з поверненням до Києва. Добре відомим був морський лайнер «Тарас Шевченко»

(1967 – 1995, 2001 – 2004), «Taras Shevchenko» (1995 – 2001) – круїзний теплохід, який був одним із кращих суден на Чорному і Середземному морях (порт прописки Одеса).

За документами Державного архіву Миколаївської області встановлено, що іменем Т. Г. Шевченка одним з перших був названий приватний річковий пароплавний буксир «Шевченко» (у 1900 № суднового знака МПС – 122), який здійснював рейси Дніпром, Дністром, Південним Бугом та Чорним морем. Порт прописки – Миколаїв [2].

Судно побудоване у 1888 р. на Брянсько-Бежицькому заводі. Параметри і технічні дані судна: корпус залізний, палуба дерев'яна, довжина 17 сажнів (1 сажня = 2,1336 м), ширина 3 сажні, висота борту 2 сажні, осадка 4 1/2 фути (російський 1 фут = 12 дюймам, або 0,3048 м), кількість парових котлів – 1, число машин – одна двоциліндрова зі змінним тиском, потужністю 200 к. с. (побудована «Товариством Коломенського машинобудівного заводу»). Тоннажність пароплава 80 000–85 000 пудів. Рухалося судно за допомогою гребного колеса. Мало пристрої для гасіння пожежі – ручну і парову помпи, а для рятування 4 рятувальних круги, 6 поясів, 1 барку. Екіпаж буксира складався з 8-ми осіб. Власник судна – Коваленко, капітан – державний селянин С. Л. Туркалов, машиніст – миколаївський міщанин А. Л. Петров [2]. Ідея дати ім'я Т. Шевченка судну, очевидно, належала його власнику.

У вересні 1919 р. пароплав «Шевченко» мобілізований і включений більшовиками до складу Дніпровської воєнної флотилії. Використовувався в якості судна для гідрозагону і штабно-командного мінного загону. 20 липня 1920 р. він повернений Обводу Дніпровського басейну [1, с. 429]. Подальша доля судна не відома.

На Миколаївському суднобудівному заводі «Руссуд» 11 листопада 1915 р. був закладений легкий крейсер «Адмірал Корнілов», що став останнім з чотирьох крейсерів класу «Світлана», які будувалися для Чорноморського флоту Російської імперії. 11 червня 1916 року крейсер був спущений на воду. Проте Перша світова війна та Лютнева революція дещо уповільнили темпи його будівництва.

З початком 1917 року на півдні України наростав український національно-визвольний рух, який охопив й Чорноморський флот, де створювалися українські організації. Недобудований новий крейсер весь час був пришвартований до пірсу в Миколаєві. За ініціативи української громади міста, робітників-українців та моряків у другій половині 1917 року на кораблі підняли український прапор. Після проголошення, у листопаді 1917 року Української Народної Республіки (УНР), усі кораблі, які будувалися у Миколаєві, відійшли до новоствореної української держави, а тодішній командувач Чорноморським флотом контр-адмірал О. Немітц визнав українську владу. 14 січня 1918 року Центральна Рада прийняла «Тимчасовий Закон про український державний флот», згідно якого Російський Чорноморський флот проголошується флотом УНР, а республіка перейняла на

себе всі зобов'язання російського уряду щодо Чорноморського флоту з утриманням кораблів та портів.

З проголошенням Гетьманату активізувалася робота зі створення Військово-морського флоту Української Держави, а особливо у найшвидшій добудові кораблів на заводах Миколаєва. Згідно «Закону про флот» (1919 р.) Морське Відомство видало 25 січня 1919 року наказ про присвоєння назв цілій низці кораблів, які будувалися у Миколаєві. Легкому крейсеру «Адмірал Корнілов» було присвоєно ім'я «Тарас Шевченко». Проте подальші події – окупація українського Причорномор'я військами Антанти й російськими білогвардійцями, наступи білих і червоних військ Росії, дві російсько-українські війни, окупація УНР Червоною армією радянсько-більшовицької Росії – призвели до падіння УНР і захоплення її флоту, що не дало змоги вчасно завершити будівництво крейсера [3, с. 586].

Із захопленням більшовиками навесні 1919 року Херсона, Миколаєва, Одеси та Криму, крейсер увійшов до складу Червоного флоту Української СРР. Внаслідок наступу Добровольчої армії генерала Денікіна із захопленням півдня і сходу України, крейсер знову перейменували на «Адмірал Корнілов», а в 1920 році при відступі армії генерала Врангеля майже готовий крейсер підірвали на заводі, механізми і зброю вивели з ладу.

Після остаточної окупації України більшовиками, крейсер увійшов до складу Червоного флоту. Повторно він був спущений на воду 28 жовтня 1922 року з планом відбудови. Проте із-за браку ресурсів і політичної волі цього не сталося. Остаточо крейсер було виключено з реєстру кораблів флоту в 1927 році та розібрано на металобрухт.

Висновки

1. Першим судном з іменем Т. Г. Шевченка був приватний (власник Коваленко) річковий пароплавний буксир з портом прописки у Миколаєві, побудований у 1888 році на Брянсько-Бежицькому заводі.

2. Військовий корабель – легкий крейсер «Тарас Шевченко», який на замовлення уряду УНР будувався на заводі «Руссуд» у Миколаєві у ході воєнних протистоянь майже побудований був підірваний, а згодом розібраний на брухт у 1920-х роках.

3. У наш час судна з іменем Т. Г. Шевченка, яке б здійснювало річкові чи морські перевезення ні в Україні, ні поза її межами немає.

Список використаних джерел:

1. Бережной, С. С. Корабли и вспомогательные суда советского Военно-Морского Флота (1917 – 1927 гг.) [Текст]: справочник / С. С. Бережной (руководитель), Т. Д. Лыскова, В. С. Гигаури и др. – М.: Воениздат, 1981. – 585 с.

2. Державний архів Миколаївської області. – Ф. 253. – Оп. 1. – Сп. 20. Список судовладельцев. 5-ая Судоходная дистанция. 1900 г. – Арк. 21, 21 зв., 22, 22 зв.

4. Крип'якевич, І. Історія укр. війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.) [Текст] / І. Крип'якевич, Б. Гнатевич, З. Стефанів, О. Думін, С. Шрамченко. Упор. Б. З. Якимович. – 4-те вид., змін. і доп. – Львів: Світ, 1992. – С. 433 – 446, 585 – 592.

5. Марцінковський, І. Суднобудівні, судноплавні та корабельні терміни у творчій спадщині Т. Шевченка [Текст] / І. Марцінковський; літ. ред. та передм. Валерія Бойченка. – Миколаїв: Вид-во НУК, 2011. – 56 с.

6. Позніхиренко, Ю. І. Передумови виникнення та розвиток ергонімів як розділу ономастики [Текст] / Ю. І. Позніхиренко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов. Випуск 10. – Київ, 2013. – С. 210 – 214.